

ІНТРОДУКЦІЯ

УДК:633.1:575

В. К. РЯБЧУН, Н. В. КУЗЬМИШИНА, Р. Л. БОГУСЛАВСЬКИЙ
Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН
Національний центр генетичних ресурсів рослин України
Московський пр. 142, м. Харків, 61060, Україна
e-mail: ncpgru@gmail.com

ІНТРОДУКЦІЯ ЗРАЗКІВ ГЕНОФОНДУ РОСЛИН ДО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ГЕНЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ РОСЛИН УКРАЇНИ

В статті розглядаються шляхи і результати інтродукції та залучення зразків генофонду рослин до Національного банку генетичних ресурсів рослин України протягом 2005-2011 рр. Відпрацьована система пошуку нових зразків дала можливість залучити багато нових видів овочевих, лікарських, декоративних, лісових культур. В цілому до Національного генбанку надійшло 14,5 тис. зразків, в т.ч. 5395 з України, 1244 з країн СНД та 788 з інших зарубіжних країн. Найбільше цінних зразків залучалось по зернових, зернобобових, кукурудзі, овочевих та баштанних культурах; дещо менше по круп'яних, технічних, олійних, кормових, лікарських та ефіроолійних, плодових та горіхоплідних. Встановлено, що носіями цінних ознак є генотипи різних культур як з країн з аналогічними кліматичними умовами, так і з географічно віддалених регіонів. Аналіз інтродукованого матеріалу дає можливість більш цілеспрямовано вести інтродукцію з зарубіжних країн.

Ключові слова: *генофонд, інтродукція, експедиція, джерела цінних ознак, адаптивність.*

ВСТУП

Генетичне різноманіття рослин відіграє вирішальну роль у задоволенні багатогранних, постійно зростаючих життєвих потреб людей, забезпеченні функціонування народного господарства, підтриманні та поліпшенні довкілля. Цілеспрямована інтродукція нових форм з певним рівнем цінних господарських ознак, їх вивчення за цими ознаками, інвентаризація, систематизація через підвищення ефективності селекції та рослинництва в кінцевому рахунку сприяють стабільному розвитку сільського господарства та досягненню продовольчої безпеки [1].

З цією метою в 1993 р. Міністерством сільського господарства, Міністерством лісового господарства, Національною академією наук України, Українською академією аграрних наук було створено Національний центр генетичних ресурсів рослин України (Центр), який функціонує на базі Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН. Центр вирішує завдання з формування Національного генбанку рослин, забезпечення селекційних програм вихідним матеріалом, збагачення сортового і видового різноманіття культурних рослин, збереження цінного генофонду рослин для сучасного та майбутніх поколінь.

Важливим завданням Центру є планова інтродукція як відомих в Україні видів рослин, так і нових, що введені в культуру в інших країнах. Серед них багато нових видів овочевих, лікарських, декоративних, лісових культур. Відпрацьована система пошуку нових зразків у базах даних генбанків і селекційних установ, у всесвітній мережі Internet, у вітчизняних та зарубіжних інформаційних джерелах. Щорічно до Національного генбанку залучається 2,5-3,0 тис. нових зразків генофонду України та зарубіжних країн. Науковцями відстежуються новітні вітчизняні та світові досягнення біологічної науки й залучаються до колекцій цінні форми різних культур [2]. Для цього ведеться міжнародне співробітництво з:

ІНТРОДУКЦІЯ

- Міжнародним центром з покращення кукурудзи та пшениці (СІММУТ, Мексика); Міжнародним центром сільськогосподарських досліджень на посушливих територіях (ICARDA, Сирія) – виконуються спільні наукові програми, ведеться обмін зразками генофонду зернових та зернобобових культур;

- генбанками ряду країн світу: Всеросійським науково-дослідним інститутом рослинництва ім. М.І. Вавилова (Росія), генбанком Республіки Білорусі, Словаччини, Чехії, Болгарії, Німеччини, США, Канади та ін. країн ведеться обмін інформацією та зразками генофонду зернових, зернобобових та технічних культур; з Науково-виробничим центром зернового господарства ім. О.І. Бараєва, м. Шортанди (Казахстан) – екологічне випробування зразків польових культур, Казахським інститутом землеробства та рослинництва, м. Алмати – створення зернових сортів ярого тритикале; з Інститутом рільництва та овочівництва м. Нови Сад (Сербія) - обмін зразками генофонду та спільні програми вивчення зразків генофонду рослин [3].

Проведенню інтродукції сприяє організована служба карантинної перевірки зразків, що надходять з інших країн. До її складу входять інтродукційно-карантинні розсадники, розміщені в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва, де перевіряються зернові колосові культури; Устимівській дослідній станції рослинництва - зернові, зернобобові, технічні, овочеві; Селекційно-генетичному інституті, Миронівському інституті пшениць ім. В.М. Ремесла - зернові; Синельниківській дослідній станції Інституту зернового господарства - кукурудза; Інституті зрощуваного садівництва (Мелітополь), відділі степового рослинництва Нікітського ботанічного саду – Національного наукового центру (Джанкой), ЕПХ “Мир” Кримрадгоспвинпрому (с. Янтарне), Фастівському НВО “Сад-Еліта”, - плодове та ін. Діючі інтродукційно-карантинні розсадники забезпечують перевірку на наявність карантинних хвороб і шкідників, а також домішок насіння карантинних рослин в інтродукованому матеріалі всіх культур, які надходять із зарубіжних країн в установи Системи генетичних ресурсів рослин України (ГРРУ).

Упродовж 2005-2011 рр. проведено пошук і залучено 14520 нових зразків генофонду рослин (табл. 1), які передані в установи Системи ГРРУ для вивчення за комплексом господарських, біологічних ознак і подальшого включення до колекцій Національного генбанку та використання у селекції, наукових дослідженнях, навчальних програмах. У тому числі, з України залучено 5395 зразків, з країн СНД 1244, з інших зарубіжних країн 7881 зразок.

Таблиця 1

Залучення нових зразків генофонду рослин до Національного банку генетичних ресурсів рослин України, 2005-2011 рр.

Група культур, культура	Всього	України	Країн СНД	Інших країн
1	2	3	4	5
Зернові	7773	1659	622	5492
в т. ч. пшениця м'яка озима	2246	698	123	1425
- пшениця тверда озима	269	17	3	249
- пшениця м'яка яра	2273	183	124	1966
- пшениця тверда яра	504	27	17	460
- малопошир. види пшениці	50	16	4	30
- тритикале озиме	262	80	124	58
- тритикале яре	731	190	68	473
- жито озиме	122	52	20	50
- овес звичайний	174	28	27	119
- ячмінь ярий	1142	368	112	662
Кукурудза	1299	966	16	317
Круп'яні	197	60	94	43

ІНТРОДУКЦІЯ

Таблиця 1 (продовження)

1	2	3	4	5
Зернобобові	2959	1234	427	1298
в т. ч. горох	567	236	200	131
- соя	494	189	153	152
- квасоля	532	431	30	71
- нут	732	237	3	492
- сочевиця	376	34	25	317
- вигна, чина, люпин, боби	258	107	16	135
Олійні	381	135	24	244
в т. ч. соняшник	261	130	7	124
Технічні	54	28	-	26
Лікарські та ефіроолійні	143	139	-	4
Кормові	439	330	16	93
Овочеві та баштанні	912	676	34	202
Картопля	2	-	-	2
Плодові та горіхоплідні	40	17	-	23
Виноград	6	-	4	2
Лісові та дерев'яністі декоративні	33	12	-	11
Декоративні квіткові та трав'яністі	9	9	-	-
Разом	14520	5395	1244	7881

Найбільша кількість зразків залучалась по зернових (7773 зразки), зернобобових (2959), кукурудзі (1299), овочевих і баштанних культурах (912); дещо менше по круп'яних (197), технічних (54), олійних (381), кормових (439), лікарських та ефіроолійних (143), плодкових, горіхоплідних, винограду (46).

До Національного генбанку рослин залучено нові сорти і лінії зернових культур з селекційних установ Росії (Всеросійський інститут рослинництва ім. М. І. Вавилова (ВІР), Краснодарський НДІСГ ім. П. П. Лук'яненко, Самарський НДІСГ ім. М. М. Тулайкова, Сибірський НДІСГ, Сибірський НДІ рослинництва і селекції), які характеризуються високою продуктивністю і адаптивністю до різних природно-кліматичних зон Росії. З Інституту цитології і генетики Сибірського відділення РАН (Росія) одержані зразки видів дикорослого співродича пшениці егілопса, що несуть гени імунітету до хвороб та якості зерна. 44 лінії тритикале з встановленим генетичним контролем короткостеблості у поєднанні з продуктивністю та іншими господарськими ознаками одержані з Дагестанської дослідної станції Всеросійського НДІ рослинництва ім. М. І. Вавилова. З Поволзької СДС ВНДІЗЗ отримано 6 самоzapилених ліній кукурудзи, які є джерелами продуктивності, багатокачанності та крупнозернисті.

За угодою про взаємний обмін між генбанками України та Республіки Білорусі залучено 530 зразків, серед них нові сорти білоруської селекції озимої м'якої пшениці Сюїта, Канвеер, Ядвіся, Уздым, Принеманская, Арина, Зарица; озимого тритикале Маяк, Ера, Парус; озимого жита, озимого ячменю Густ, Купал; ярого ячменю Водар, Бацька, Бровар, Булат, Зубр, Магутны, Ладны, Вольны; квасолі Валя, Золотое время, Касабланка, Плюс, Пурпурная королева; люпину вузьколистого Михаил, ЛАН-99-ГБГ-10, ЛАН-89-ГБГ-11, ЛАН-96-ГБГ-13; лядвенцю рогатого Изис, Изумруд; конюшини лучної Янтарный, Устойливы, Працаўнік, М4-23Ф; конюшини повзучої Матвей, Чародей; озимого ріпаку Премьер, Капитал, Маяк, Арсенал, Ветразь; стоколосу безостого Усходні та інші.

З Карабалікської дослідної станції (Казахстан) залучені пристосовані до вирощування в умовах сухого степу сорти і лінії озимої м'якої пшениці Комсомольская 75, Карабалыкская озимая, Карабалыкская 101, Лютесценс 410 Н 39, Лютесценс 410 Н 53,

ІНТРОДУКЦІЯ

Лютесценс 471 Н 8, Лютесценс 410 Н 48, Лютесценс 471 Н 36, Эритроспермум 249, Лютесценс 503 Н 3, Лютесценс 337; ярої м'якої пшениці Карабалыкская 3, Карабалыкская 4, Карабалыкская 8, Карабалыкская 9, Карабалыкская 90, Тамирис, Жазира, Казахстанская раннеспелая; ярої твердої пшениці Кустанайская 1, Кустанайская 52, Кустанайская 28, Кустанайская 12, Кустанайская 30, Кустанайская 10, Асангали, Алтын-дала, Алтын-шыгыс, Болашак, Нурлы, СИД 88; ярого ячменю Карабалыкский 110, Карабалыкский 150, Тулпар, Нутанс 39, Дружный, Убаган. Понад 50 зразків озимої м'якої пшениці одержано з Казахського інституту землеробства та рослинництва.

З Литви одержано нові сорти озимої м'якої пшениці Elfas, Taurgas, Milda, Alma, Ada, Seda, Aurads, Aidas, Luoke, Ula, Alsa. Нові лінії та сорти пшениці м'якої озимої, стійкі до хвороб, залучено з генбанку Албанії.

З Швейцарії одержані сорти пшениці м'якої озимої Cambrena, Forel, Siala, Runal, Zinal, Orzival, Tungysh, Dufour, Suretta; пшениці м'якої ярої СН Matro, Carasso, Casan, Fiorina, Sertori, Turelli, СН Campala, СН Rubli; тритикале ярого Trado, Triole; тритикале озимого Bedretto, Drogena, СН 911.54087, Prader; сої Obelia, Vanessa, Cataline, Toliman, Gallec, Protсіх, які представляють інтерес для селекції.

Зарубіжні сорти озимої м'якої пшениці, тритикале, споріднених видів - *Triticum spelta*, *T. dicocum*, *T. turanicum*, *T. aethiopicum*, *Aegilops cylindrica*, *Ae. bicornis*, *Ae. sharonensis*, *Ae. mutica*; ріпаку озимого та ярого, ячменю, гороху, сочевиці, кукурудзи, проса, соняшнику, овочевих та інших культур одержано з генбанків Чехії 110 зразків, Словаччини - 184, Болгарії - 66, Нідерландів - 31. З Чехії залучено пивоварні та кормові сорти ячменю ярого Nordus, Calgary, Biatlon, Faustina, Respekt, Kompakt та інші.

Для багатьох культур зразки з Канади і США є джерелами стійкості до хвороб, покращеної якості насіння. Для озимої пшениці, озимого жита, озимого тритикале, проса носіями цінних ознак були зразки з Польщі. Окремі зразки з наявними специфічними ознаками були одержані з країн Європи. Наприклад, стійкі форми гороху до аскохітозу з Данії, до фузаріозу з Німеччини та Швеції, з високою урожайністю зеленого горошку з Франції та США.

Унікальна колекція видів вівса у складі 56 зразків-носіїв цінних генів для покращення культурних сортів залучена з генбанку рослин Канади. З Саскатунського університету (Канада) залучено 53 селекційні лінії гороху, 34 нуту, 50 сочевиці.

На засадах співробітництва з Міжнародним центром покращення пшениці та кукурудзи (СІММУТ, Мексика) та його Турецької філії одержано 3437 зразків 9-ти розсадників міжнародних випробувань пшениці озимої м'якої, тритикале ярого, ячменю озимого, ярого та ін. Ці розсадники включають селекційні сорти та лінії з різних країн що також беруть участь у цих випробуваннях (Угорщина, Румунія, Болгарія, Іран, США, Чилі, Аргентина та ін.). З Міжнародного центру сільськогосподарських досліджень (ICARDA, Сирія) одержано 1732 зразки 16-ти розсадників міжнародних випробувань зернових та зернобобових культур – пшениця м'яка озима, пшениця яра тверда та м'яка, ячмінь озимий та ярий, нут, боби, вика, сочевиця та чина посівна.

Зернобобові культури надійшли з більшості європейських країн, Китаю, Японії, Індії, США та Канади. З Росії, Білорусі, Нідерландів, Австралії, Канади залучені високоврожайні, стійкі до вилягання та хвороб сорти і форми гороху зернового та овочевого, квасолі, сочевиці. Понад 30 зразків нуту, цікавих з точки зору посухостійкості, стійкості до хвороб надіслано з Міжнародного центру сільськогосподарських досліджень - ICARDA (Індія) [4]. Генетичне різноманіття чумизи збагачено залученням з ФГНУ РосНИИСХ "Россорго" (м. Саратов) сортів Стоик, Красавец, Аскет, Рубиновая, Янтарная, Фиеста.

Колекція проса поповнена російським сортом Оренбургское 9 та рядом ліній, сортами з США Neb Panhandle, Min Minco, Min Minsum та іншими.

Інтродуковані лінії та популяції кукурудзи з Мексики (СІММУТ), Австралії, Китаю, Словацького генбанку знайшли широке використання в гетерозисній селекції як вихідний

ІНТРОДУКЦІЯ

матеріал для створення нових самоzapилених ліній.

З технічних культур більшість зразків соняшника, ріпаку, льону одержана з Росії та європейських країн, коноплі – з Росії, Німеччини, Грузії, а тютюну і махорки – з Росії та США. З ВІРУ (Росія) було одержано 22 зразки диких видів соняшника – джерела ЧЦС і відновлювачі фертильності, джерела стійкості до хвороб. Ряд зразків соняшнику - Mirodato, G 1828, Nordus, Mandra, Cavisos та інші - залучено з Чехії; сорти Чакинський 77, Альбатрос з Тамбовського НДІСГ. З Академії сільського господарства та агролісомеліорації Румунії залучено 13 ліній соняшнику, які є джерелами урожайності та диференціаторами стійкості до хвороб і можуть використовуватися для селекції високоврожайних гібридів.

Серед залученого матеріалу є представники видів, досі відсутніх у колекціях Національного генбанку рослин України. Зокрема, вид люцерни *Medicago truncatula* Gaertn. (з Болгарії та Франції інтродуковано 9 зразків різного походження) та вид лядвенцю *Lotus japonicus* (Regel) K. Larsen характеризуються високою здатністю до симбіозу з азотфіксуючими організмами, мають малий розмір геному, і тому широко використовуються у світі як модельні об'єкти для фізіологічних досліджень і геноміки.

Лікарські, ефіроолійні, кормові культури були одержані з низки країн Європи та США. Зразки овочевих, баштанних та картоплі надходили як з європейських країн, так і з Азії, США та країн південної Америки. З Туркменістану залучено 53 зразки, які належать до 32 видів с.-г. рослин, зокрема, 2 форми часнику, 3 сорти бавовнику, зразки кавунів, дині, картоплі та інших культур, які є цінним матеріалом за пристосованістю до посушливих умов.

Значні надходження зразків щорічно мають місце з установ України. Науково-дослідні, селекційні установи та навчальні заклади передають до Національного генбанку насіння новостворених форм, які мають цінні властивості. Ці зразки реєструються в НЦГРРУ, їх насіння закладається на довгострокове збереження. Видача авторам Свідоцтва про реєстрацію зразків, у яких експертизою підтверджена особлива цінність, стало важливим стимулом і активізувало передачу селекційного матеріалу до закладу з гарантованим збереженням насіння, рекламними та дилерськими послугами з метою залучення його для різностороннього використання, що базується на двосторонніх угодах.

Таким шляхом залучено 510 нових сортів і ліній пшениці м'якої озимої та ярої, пшениці твердої ярої, тритикале озимого та ярого, ряд ліній озимого жита, 21 лінія проса, 17 ліній гороху, 14 ліній квасолі, 21 зразок сої, 185 ліній кукурудзи, 54 лінії соняшнику, створені в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН; 74 зразки пшениці озимої м'якої, 41 самоzapилена лінія кукурудзи, 77 зразків *Aegilops* з Селекційно-генетичного інституту НААН; 12 сортів пшениці озимої м'якої Інституту фізіології рослин та генетики; 16 зразків тритикале Інституту захисту рослин НААН; 12 ліній кукурудзи, 14 ліній проса, 2 сорти квасолі, 7 сортів тритикале з Інституту землеробства НААН; 29 зразків пшениці озимої м'якої, тритикале та жита озимого Носівської дослідно-селекційної станції; 66 ліній кукурудзи, 17 ліній нуту, 22 гороху та 11 сочевиці Луганського інституту АПВ; 84 сорти та лінії кукурудзи Синельниківської дослідної станції Інституту зернового господарства НААН; 26 ліній кукурудзи Закарпатського інституту АПВ; 59 ліній кукурудзи Буковинського інституту АПВ; 6 ліній Черкаського інституту АПВ; 9 ліній та сортів Національного інституту біоресурсів та природокористування України; 2 синтетичні популяції та 3 сорти ячменю Кримського інституту АПВ; 4 лінії соняшнику Інституту олійних культур; 7 зразків пшениці озимої, 2 ячменю, 2 сої, зразок гороху та проса Полтавської державної аграрної академії; сорт квасолі Красноградської дослідної станції; 9 ліній цукрового буряка з Інституту цукрових буряків УААН; 17 форм люцерни з Інституту землеробства південного регіону, 2 сорти еспарцету піщаного Кіровоградського інституту АПВ; 2 лінії капусти, сорти моркви та фенхелю з Інституту овочівництва та баштанництва УААН та ін.

Важливим джерелом надходження нових зразків є також експедиційні збори, які проводяться співробітниками як НЦГРРУ, так і спільно з вченими вітчизняних і зарубіжних

ІНТРОДУКЦІЯ

установ [5]. У ході 26 експедицій, з яких 19 міжнародних, зібрано понад 3200 зразків 97 видів культурних рослин та їх диких співродичів. Серед них стійкі до посухи, з генами імунітету до хвороб, якості зерна та ін.

Одна з експедицій, що проведена співробітниками Центру і Устимівської дослідної станції рослинництва по Кіровоградській і Миколаївській областях, дозволила залучити до колекцій більше 130 зразків кормових культур - астрагалу, вайди, сільфії пронизанолистої, козлятнику східного, лисохвосту, декількох видів люцерни, лядвенцю, мальви, мітлиці білої, тонконогу, трави Колумба, пайзи та інших.

Експедиційні збори на теренах Шацького національного парку (Волинська область), у Пустомитівському та Самбірському районах Львівської області поповнили генофонд озимої та ярої віки 28 зразками. Значно збагачений генофонд кормових і зернобобових культур. Цінні збори зразків кормових трав проведені у північно-західному і центральному регіонах Російської Федерації під час спільної міжнародної експедиції (Всеросійський НДІ рослинництва ім. М. І. Вавілова, Росія; Університет штату Юта, США та Устимівська дослідна станція рослинництва). Зібрані зразки відзначаються високою зимостійкістю, стійкістю до вимокання, випрівання та підкислених ґрунтів.

Зразки, зібрані на території Центрального та Південного Уралу (Росія), є високопродуктивними, посухостійкими, скоростиглими. Використання цих форм в селекційних програмах сприяють прогресу у вирішенні проблем стабілізації врожаю ряду культур [6].

Особливо уважно співробітники установ Системи генетичних ресурсів рослин (ГРР) України ставляться до збору місцевих сортів та диких співродичів культурних рослин, які зникають під впливом антропогенних чинників. У 2006 р. проведено дві експедиції: одна по Харківській, Сумській та Полтавській областях, у ході якої зібрано 178 зразків 31 виду кормових і лікарських рослин; друга міжнародна польсько-українська по Західній Україні (Тернопільська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська області), під час якої зібрано 466 зразків 77 видів зернобобових, овочевих, пряноароматичних та лікарських рослин.

Співробітниками установ Системи ГРРУ зібрані місцеві зразки квасолі, бобів, перцю, томатів, огірка, моркви, буряка столового та кормового, часнику, цибулі ріпчастої та шалоту, салату листового, петрушки, гарбуза, кабачка. Поповнені колекції пряноароматичних, ефіроолійних (кмин, коріандр, кріп) та лікарських рослин (розторопша, сердечник, материнка, арніка, мильнянка лікарська, парило, оман, вовчуг, тощо). До вивчення залучені зразки кормових трав — грястиці, стоколосу, райграсу, конюшини, люцерни, лядвенцю тощо.

В 2010 р., що характеризувався жорсткою та тривалою посухою і високими температурами - до 40 °С, в Чернігівській, Сумській, на півночі Полтавської та Харківської областей було зібрано 127 зразків, в т.ч. багаторічних кормових злаків – 47, бобових – 40, малопоширених культур – 2, зернобобових – 18, лікарських та інших – 50. Рослини цих зразків характеризувались добрим розвитком і високою насінневою продуктивністю. Вони можуть бути використані як вихідний матеріал, адаптований до спекотних посушливих умов.

Від співробітників Національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва Т. І. Гопцій, О. М. Криворученко одержано цінну колекцію амаранту - 85 зразків з 18 країн світу.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в результаті багаторічної інтродукційної роботи Національний генбанк рослин України поповнився новими джерелами і донорами цінних господарських, біологічних ознак вітчизняного та зарубіжного походження. Залучення нових зразків та їх використання у селекційних програмах забезпечить розширення генетичної основи цінних господарських ознак, отже підвищення рівня та стабільності їх прояву у створених сортах і гібридах.

ІНТРОДУКЦІЯ

Налагоджено тісну співпрацю з Міжнародними центрами сільськогосподарських досліджень з зернових і зернобобових культур. Включення до міжнародних програм з тестування пшениці озимої та ярої, тритикале, ячменю, нуту, сочевиці сприяє відбору цінних джерел для селекції.

Взаємодія з провідними ген банками світу, в першу чергу сусідніх країн, дає змогу збагатити різноманіття культур і генотипів, розширити генетичну основу вихідного матеріалу для наукових і селекційних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Second Global Plan Of Action for Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. Adopted by the FAO Council, Rome, Italy, 29 November 2011. – FAO, 2012. – 91 p.
2. Рябчун В.К., Богуславський Р.Л. Генетичні ресурси рослин та їх роль у селекції // Теоретичні основи селекції польових культур. – Харків, 2007 – С. 363-394.
3. Рябчун В.К., Кириченко В.В., Богуславський Р.Л. Роль генетичних ресурсів рослин у виконанні державних програм // Генетичні ресурси рослин. –2008. – № 5. – С. 7-13.
4. Кобизева Л.Н., Безугла О.М., Богуславський Р.Л. Збагачення національного генбанку рослин України зразками генофонду зернобобових культур вітчизняного та зарубіжного походження // Генетичні ресурси рослин. – 2010. –№ 8. –С. 9-20.
5. Diederichsen A., Rozhkov R. V., Korzhenevsky V. V., Boguslavsky R. L. Ukrainian - Canadian Resources' Expedition In The Crimea In 2009 // Бюллетень Никитского ботанического сада. – 2010. –Вып. 101. – С. 5-13.
6. Кір'ян В.М., Чапурін В.Ф., Буравцева Т.В., Малишев Л.Л. Генетичні ресурси кормових та зернобобових культур Центрального та Південного Уралу (за матеріалами експедиції 2010 р. // Генетичні ресурси рослин. – 2011. – № 9. – С. 7-17.

К. Рябчун, Н. В. Кузьмишина, Р. Л. Богуславский
Институт растениеводства им. В. Я. Юрьева НААН
Национальный центр генетических ресурсов растений Украины
61060, Московский пр. 142, г. Харьков
e-mail: ncpgru@gmail.com

ІНТРОДУКЦІЯ І ЕФЕКТИВНОСТЬ ІСПОЛЬЗУВАННЯ ОБРАЗЦІВ ГЕНОФОНДА РАСТЕНІЙ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКА ГЕНЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ РАСТЕНІЙ УКРАЇНИ

В статті розглядаються шляхи і результати інтродукції і привчання образців генофонду рослин в Національний банк генетических ресурсов растений України в 2005-2011 гг. Отримана система пошуку нових образців дала можливість привчати багато нових видів овочевих, лікарських, декоративних, лісових культур. В цілому в Національний генбанк надійшло 14,5 тис. образців, в т.ч. 5395 з України, 1244 з країн СНГ і 788 образців з інших зарубіжних країн. Найбільше цінних образців привчано по зерновим, зернобобовим, кукурузі, овочевим і багачевим культурам; трохи менше по круп'яним, технічним, масличним, кормовим, лікарським і ефіромасличним, плодовим і орехоплодным. Встановлено, що носителями цінних ознак є генотипи різних культур як з країн з аналогічними кліматичними умовами, так і з географічно віддалених регіонів. Аналіз інтродуцированного матеріалу дозволяє більш цілеспрямовано вести інтродукцію з зарубіжних країн.

Ключевые слова: *генофонд, інтродукція, експедиція, джерела цінних ознак, адаптивність.*

ІНТРОДУКЦІЯ

V.K. Ryabchun, N.V. Kuz'mishina, R.L. Boguslavskyi
Plant Production Institute nd. a. V.Ya. Yuryev of NAAS
National Center for Plant Genetic Resources of Ukraine
142, Moskovskyi ave., Kharkiv, 61060, Ukraine
e-mail: ncpgru@gmail.com

INTRODUCTION AND USEING EFFICIENCY OF PLANT GENE POOL SAMPLES IN NATIONAL BANK OF PLANT GENETIC RESOURCES OF UKRAINE

The article deals with the ways and results of the introduction and bringing of a plant gene pool samples to the National Bank of Plant Genetic Resources of Ukraine in 2005-2011. Developed system of search of new samples allowed to attract a lot of new species of vegetables, medicinal, ornamental and forest crops. Overall, to the National Genebank attracted 14,5 thousand samples including 5,4 thousand from Ukraine, 1244 from CIS countries and 788 samples from other foreign countries. Most valuable samples are drawn on cereals, legumes, corn, vegetables and melons, and some less ones on grinding, technical, oilseed, fodder, medicinal and aromatic, fruit and nut crops. It is found that carriers of valuable traits are the genotypes of different crops from the countries with similar climatic conditions as well from geographically distant regions. Analysis of introduced material allows carry out more targeted introduction from foreign countries.

Key words: *gene pool, introduction, collecting mission, source of valuable traits, adaptability*